

Jen malá část literárních překladatelek a překladatelů si měsíčně vydělá mzdu srovnatelnou s průměrnou českou mzdou, a i proto intenzivně uvažují o změně profese

TISKOVÁ ZPRÁVA | Praha 24. 5. 2024

**V průběhu dubna a května 2024 uskutečnil spolek Překlada-
telé Severu ve spolupráci s Obcí překladatelů výzkum nazvaný *Mapování smluvních podmínek a výše honorářů českých literárních překladatelů II.***

První takové šetření provedli Překlada-
telé Severu v roce 2021. Současný dotazník měl kromě jiného zachytit změnu chování a pracovních podmínek českých literárních překladatelek a překladatelů v souvislosti s prudkým nárůstem inflace a také se zrušením 10% DPH na knihy a zapojilo se do něj 209 respondentů. Finančně ho podpořilo České literární centrum/MZK a Velvyslanectví Norského království v ČR a na jeho sestavení a vyhodnocení se podílel sociolog Jan Oreský.

Mezi obecnější zjištění patří, že (stejně jako podle minulého průzkumu) literaturu překládají ze tří čtvrtin ženy. Téměř dvě třetiny dotázaných jsou mladší 50 let. Nejčastěji zastoupeným pracovním jazykem je s více než 70 % angličtina, následuje němčina, francouzština, švédština, španělština, italština a další jazyky.

Pokud jde o honoráře, můžeme sledovat určitý nárůst: od roku 2020 do roku 2023 se mediánový honorář navýšil ze 180 Kč/NS na 210 Kč/NS, tedy zhruba o 17 %. (Pro porovnání: mezi lety 2000–2020 honoráře rostly velice pomalu – zvýšily se o 34 %, přičemž průměrná reálná mzda vzrostla o 150 %.) Ani toto navýšení ale zdaleka neudrží krok s kumulativní inflací, která ve stejném tříletém období činila cca 33 %. **Vidíme tak, že jen 17 % dotázaných si překladatelskou činností měsíčně vydělá mzdu srovnatelnou s průměrnou českou mzdou.**

Zdá se ale, že obecně neudržitelné podmínky v profesi přiměly překladatelky a překladatele jednat. Svůj podíl na tom měla i situace kolem covidové pandemie: v překladatelské komunitě došlo k důležitému posunu – začala se více sdružovat, a to jak na bázi profesních asociací, tak velkých facebookových skupin, což vede k větší informovanosti, osvětě a vzájemné podpoře. A tak se nyní například téměř polovina dotázaných snaží vyjednat vyšší honorář (oproti minulému výzkumu, kdy takřka 70 % respondentů naopak uvedlo, že vždy nebo skoro vždy akceptuje návrh nakladatele, je to značný nárůst). Jen zhruba čtvrtina uvádí, že ve vyjednávání není úspěšná nikdy nebo výjimečně. „Z výsledků výzkumu je jednoznačně vidět, že ti respondenti, kteří se nesnaží vyjednat nikdy, mají zároveň nejnižší honoráře,“ podotýká Michala Marková z Obce překladatelů, která společně s Danielou Mrázovou z Překladatelů Severu šetření koordinovala.

I podle Daniely Mrázové je znát, že inflace přiměla značné množství překladatelů, aby se o změnu smluvních podmínek začali aktivně snažit. „Více než polovina z nich zvýšila svou minimální sazbu za normostranu,“ říká.

Stejně jako dříve obnáší tato profese velký objem neplacené práce: například za texty na obálku nebo anotace nedostávají honorář až tři čtvrtiny dotazovaných.

„Za poslední tři roky došlo k významným změnám v segmentu audioknih, a proto byla jedna část průzkumu tentokrát věnována právě jim,“ vysvětluje předsedkyně spolku Překlada Severu Kateřina Krišťůfková. Zajímavé je, že do této oblasti ještě trend snahy o zlepšení podmínek nepronikl – celé dvě třetiny dotázaných se například nesnaží o časové ani množstevní omezení licence. Honoráře bývají nízké, přes 8 % respondentů je ochotno poskytnout licenci k audioknize zdarma a dalších 8 % by se spokojilo s částkou do 5000 Kč.

Razantní nástup umělé inteligence vyvolal mnoho otázek nad budoucností překladatelské profese, a tak v dotazníku pasáž věnovaná AI nemohla chybět. *„Ukazuje se, že navzdory obecnému očekávání zatím u literárních překladatelů k žádnému převratu nedošlo,“* říká Kateřina Krišťůfková. S požadavkem na post-editaci strojového překladu se zatím setkalo necelých 17 % respondentů – zářející je spíše fakt, že někteří z nich jsou ochotni tuto náročnou práci vykonávat za sumu nižší, než je sazba za klasickou redakci překladu. Při práci využívá nástroje AI necelá polovina dotázaných, a to především jako slovník nebo inspirační zdroj. Pro tři čtvrtiny dotázaných se od nástupu AI pracovní podmínky nezměnily, obavy do budoucna tu ale stále jsou. Určitou míru ohrožení cítí dvě třetiny překladatelů.

Už tak neudržitelné profesní podmínky ještě zhoršila inflace, kvůli které se literárním překladatelkám a překladatelům zvýšil objem práce, přičemž 37 % respondentů muselo navýšit i objem práce mimo obor. Jisté zlepšení situace si slibovali od nulové DPH na knihy, která byla zavedena na začátku letošního roku. *„Jak ale průzkum ukázal, nulová DPH se v honorářové a smluvní politice zatím nijak neodráží,“* upozorňuje Kateřina Krišťůfková. Jako důvod zvýšení honoráře uvádí nulovou DPH jen 19 % dotázaných, a i z nich si téměř polovina o zvýšení musela říci sama. Dalších 12 % dokonce o zvýšení honoráře požádalo, ale bylo odmítnuto.

Poslední část výzkumu se týkala členství v profesních organizacích a způsobu smluvního vyjednávání. Zdá se, že k zastupování v otázce smluvních podmínek se většina překladatelek a překladatelů staví skepticky: v drtivé většině o nich jednájí sami. Pouhé 1 % se nechává zastupovat, 8 % kombinuje vlastní vyjednávání se zastoupením. O agenturním či právním zastupování by uvažovalo jen necelých 38 % dotázaných, a to ještě v závislosti na provizi agenta.

Celých 89 % respondentů by však ocenilo možnost kolektivního vyjednávání. Zde je ovšem nutno poznamenat, že profesním organizacím (členem některé z nich je zhruba 60 % respondentů) je tato zjevně velice žádaná možnost českou legislativou zakázána, protože například pouhé zveřejnění doporučených tarifů zákon považuje za kartelovou dohodu.

Čtyři pětiny dotazovaných by ocenily vznik statusu umělce (v době pořádání výzkumu ještě nebyla jeho definitivní podoba schválena). Téměř polovina respondentů ho dokonce považuje za zcela zásadní, ovšem jen v případě, že by profesi překladatelů přinesl systémové změny (mezi které by mohla patřit právě možnost kolektivního vyjednávání).

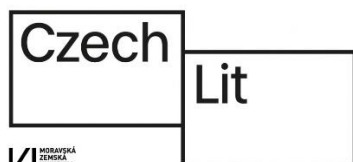
Průzkum odhalil, že v posledních letech začali překladatelé vyjednávat razantněji a v něčem se jejich pracovní podmínky mírně zlepšily. Přesto se situace v oboru zdaleka nedá označit za udržitelnou. „Celých 42 % překladatelů dokonce uvažuje o změně profese,“ dodává Daniela Mrázová. Ostatně k odlivu špičkových překladatelů zcela mimo obor dochází už teď. Překladatelé totiž po letech konečně dospěli k názoru, že z lásky ke knihám se žít nedá a že nedůstojné podmínky nelze snášet donekonečna.

O společenské užitečnosti literatury ani o tom, že česká knižní scéna se bez překladů neobejde, není sporu. Navíc se dnes za velké a důležité téma považuje podpora čtenářství. **Bez kvalitních překladů ale ke knihám víc čtenářů přitáhnout nelze, amatérské překlady je spíš odradí. Aby však mohly kvalitní překlady vytvářené profesionály vůbec vznikát, musejí mít literární překladatelé důstojné pracovní podmínky.**

Kontakt pro další informace:

Kateřina Křišťůfková, info@prekladateleseveru.cz, +420 604 810 524

Výzkum *Mapování smluvních podmínek a výše honorářů českých literárních překladatelů II* finančně podpořilo České literární centrum/MZK a Velvyslanectví Norského království v ČR.

Norské Velvyslanectví
Praha